

Кратак водич кроз права детета/ученика у образовном систему (основна и средња школа)

Ауторка: Марија Петровић

Pestalozzi Children's Foundation
Education and intercultural competence – worldwide

OTVORENI KLUB
Društvo za razvoj dece i mladih

Издавач: Ужички центар за права детета
Ужице, Димитрија Туцовића 60
031-510-180
www.uecpd.org

За издавача: Радован Цицварић

Ауторка: Марија Петровић

Лекторка: Јасмина Филиповић

Припрема за штампу: Ана Јовановић

Ужице, 2013.

Кратак водич кроз права детета/ученика у образовном систему (основна и средња школа) настао је у оквиру пројекта "Образовање за права детета" који реализује Ужички центар за права детета и партнери уз подршку швајцарске Песталоци дечје фондације.

СВИ ПОЈМОВИ КОЈИ СУ У ТЕКСТУ УПОТРЕБЉЕНИ У МУШКОМ ГРАМАТИЧКОМ РОДУ ОБУХВАТАЈУ МУШКИ И ЖЕНСКИ РОД ЛИЦА НА КОЈА СЕ ОДНОСЕ.

OTVORENI KLUB
Društvo za razvoj dece i mladih

Водич је настао у оквиру пројекта „Образовање за права детета“, који реализује Ужички центар за права детета у сарадњи са партнерским организацијама: НВО „Nexus“ из Врања, „Имам идеју“ из Краљева, „Друштво за заштиту деце и младих - Отворени клуб“ из Ниша, „Центар за креативни развој“ из Књажевца, а уз подршку швајцарске Песталоци дечје фондације.

Увод

У савременом свету стицање знања и вештина потребних за живот нису више одговорност само породице. У највећој мери процес образовања одвија се кроз организоване системе за чије функционисање је одговорна држава. Како деца проводе пуно времена у образовно-васпитним установама, постаје нарочито значајно обезбедити да у овом систему сва њихова права буду испуњена, а када то није случај, да постоје поступци за заштиту истих.

Прилог је првенствено намењен деци старијих разреда основне школе и средњошколцима, родитељима деце, али и наставницима, ради лакшег препознавања и остваривања права. Мислим да може бити користан и свима онима који раде са децом и којима се деца могу обратити ради помоћи и подршке у току образовања. Идеја нам је да информације буду кратке јер је сврха прилога да буде практично средство у свакодневним ситуацијама у којима се деца могу наћи у школи.

У Прилогу можете пронаћи информације о правима која имају деца у оквиру образовног система. Поред краћег објашњења самог права налази се и информација о томе ко је у школи одговорна особа којој се прво треба обратити, као и коме се може обратити ако први захтев остане без одговора. Такође, можете пронаћи описане најважније поступке у којима се дете може наћи у школи. Осим права, имате и информације о обавезама и одговорностима ученика. Описане су санкције и поступци у којима се оне утврђују.

Право на образовање¹

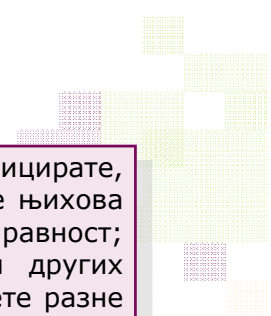
Свако има право на образовање и васпитање и сви су једнаки у остваривању овог права. Када неко не може да оствари ово право на уобичајен начин или овај начин не доприноси у довољној мери његовом образовању (јер је сиромашан, има сметње у развоју и/или је дете са инвалидитетом, дуго се лечи, има изузетне способности или из другог разлога), има право да се његово/њено образовање и васпитање организује тако да уважи његове/њене образовне и васпитне потребе (члан 6). За припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује се на матерњем језику. Али, изузетно, може да се остварује и двојезично или на српском језику (члан 9). Ово право се остварује у оквиру образовног система у образовно-васпитним установама. Све оне морају да се придржавају одређених правила са којима ћемо вас упознати. Ова правила служе томе да се остваре циљеви образовања и да се све активности тако организују да буду у најбољем интересу детета и ученика и да поштују, односно обезбеде, поштовање свих права детета и ученика.

Циљеви образовања и васпитања

...Јесу пун развој сваког појединачног ученика у складу са годинама, потребама и интересовањима; циљ је и да свако од вас стекне знања, вештине и ставове који вам требају за живот, развијете стваралачке способности и креативност; да развијете способност да анализирате, примените и пренесете информације; да budete оспособљени да примењујете стечено знање и решавате проблеме, да развијете мотивацију за учење током целог живота и да вас научи да изразите своје мишљење.

Циљ је и да стекнете свест о себи и самоиницијативу, да будете спремни за доношење добрих одлука за себе и да негујете здраве животне стилове, те чувате природу и животну средину и штитите животиње.

¹Сва права су права садржана у Закону о основама система образовања и васпитања, „Службени гласник РС“ бр 72/2009, 52/2011 и 55/2013, па се сва навођења чланова закона односе на овај закон, осим када је наведено да је у питању други закон.

Циљ је и да развијете способност да комуницирате, разговарате и сарађујете са другима и поштујете њихова права, различитости других, и њихову равноправност; поштујете језик, традицију и културу свог и других народа. Током образовања би требало да развијете разне способности – за комуницирање, разговор, сарадњу, тимски рад, да budete одговорни грађани². Да усвојите вредности хуманог друштва и његових основних вредности - правде, истине, слободе, поштења и личне одговорности и да научите да поштујете и уважавате различитости (члан 4).

Образовни систем је тако организован да у већој или мањој мери већина деце може своје образовне потребе да задовољи и да своје потенцијале испуни на уобичајен начин, са мањим индивидуалним прилагођавањима. Неки ученици, пак, могу да остваре своје право уз већи степен индивидуализације рада, а тада образовна установа треба да предузме неке додатне мере.

Када је неопходно предузети изузетне мере у нечијем образовању

Ова ситуација настаје:

- Када је некеме тешко ако се образује на уобичајен начин – његове потребе не могу бити испуњене на овај начин; на пример, потиче из изразито сиромашне средине, има сметње у развоју или инвалидитет, има здравствених проблема који угрожавају његово школовање, и сл. (члан 77)

или

- када нечији потенцијали нису испуњени кроз образовање на уобичајен начин (на пример, нарочито је надарен за математику па предвиђени задаци не доприносе пуном развоју његовог дара јер су му прелаки и не представљају довољан извазов).

² Одговоран грађанин је онај који разуме да добробит друштва зависи од сваког појединца јер појединци чине друштво, па када то разуме, своје поступке планира и чини имајући у виду да они имају утицаја и на његов живот и на живот заједнице којој припада.

Сва деца којој је потребно додатно прилагодити образовни процес имају на то право – а то значи да је установа и шира друштвена заједница **дужна/одговорна** да им обезбеди одговарајуће услове за образовање. Спектар конкретних права је широк. Образовање којим се обезбеђује да сва деца без обзира на своје лично својство и посебности у начинима на које се испуњавају њихове образовне потребе остваре своје право на образовање зове се **инклузивно образовање**. То је образовање које укључује сву децу и одговара њиховим потребама.

Ученици са сметњама у развоју и са инвалидитетом имају право на појединачну, односно групну додатну подршку или на похађање посебне школе која је додатно прилагођена њиховим потребама.

Свака школа има обавезу да организује подршку према потреби, а на који начин - зависи од самог детета. То може бити преко педагошких асистената, кроз посебне наставне/едукативне технологије, кроз израду индивидуалних образовних планова, кроз превазилажење физичких баријера за његово/њено кретање и слично.

Законом је детаљно уређено шта ко треба да ради у школи да би се детету обезбедила подршка која му је потребна, а још детаљније се она описује у тзв. Правилнику о ИОП-у³. Важно је да знате да је само образовна установа одговорна за обезбеђивање подршке у оквиру установе, те да се родитељи детета и дете о начинима подршке договарају са наставницима и стручном службом школе.

Некада ће бити потребно обезбедити подршку детету осим у школи, и кроз подршку лекара и система социјалне заштите који треба да омогуће или олакшају школовање. Када подршка коју је потребно обезбедити излази из оквира права која се финансирају из буџета, говоримо о додатној подршци. То је, дакле, подршка за коју су неопходна додатна финансијска средства, а која треба да обезбеди општина у

³ Пун назив овог документа је „Правилник о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни програм, његову примену и вредновање“, „Службени гласник РС“ бр 76/2010

којој се ученик образује.

Правилником о додатној образовној здравственој и социјалној подршци детету и ученику⁴ уређен је поступак остваривања ове помоћи. Поступак се покреће тако што родитељ затражи од лекара или у школи да се он покрене. Цела породица има могућност да учествује у доношењу мишљења тзв. интерресорне комисије која има задатак да предложи најбољу могућу подршку за ученика и породицу. Остваривање предложене подршке, међутим, није увек једноставно јер није довољно јасно на који начин се оно обезбеђује, а у неким општинама нису обезбеђена финансијска средства⁵.

За ученике основних школа који због већих здравствених проблема или хроничних болести не могу да похађају наставу дуже од три недеље, настава се организује у кући, односно здравственој установи. Родитељ, односно старатељ, дужан је да о потреби организовања наставе код куће или у здравственој установи обавести школу, члан 37. Закона о основном образовању и васпитању⁶. Начин на који се организује настава биће ближе одређен правилником, а школа наставу организује уз сагласност министарства.

Ученик основне школе који живи на удаљености већој од четири километра од школе има право на бесплатан превоз (члан 69. Закона о основном образовању и васпитању). У средњим школама у тим ситуацијама постоји **могућност организовања наставе на даљину** за редовног ученика који не може да похађа наставу због удаљености, болести или других сметњи (чл. 27. Закона о средњем образовању и васпитању⁷). Такође је потребно да родитељ поднесе захтев за сваку школску годину. И у претходном и у овом случају право ученика на коришћење ове врсте наставе није апсолутно већ може зависити од реалних ограничења које школа има у организовању оваквог вида наставе.

⁴ „Службени гласник РС“ бр 63/2010

⁵ Више информација о конкретним правима ученика са сметњама у развоју можете пронаћи на интернет страни www.inkluzija.org, као и у водичима специјализованих организација.

⁶ „Службени гласник РС“ број 55/2013

⁷ „Службени гласник РС“ број 55/2013

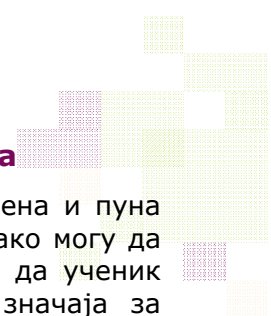
Права ученика

Без обзира на начине на који се одвија њихов образовни процес, сви ученици имају иста, једнака права и исте - једнаке обавезе и одговорности. Права ученика побројана су у члану 103. Закона о основама система образовања и васпитања.

Ово је листа права:

- квалитетан образовно-васпитни рад који обезбеђује остваривање принципа и циљева прокламованих законом као опште право којем "служе" сва остала;
- уважавање личности у свакој ситуацији и непрестано;
- подршка за свестрани развој личности, подршка за посебно исказане таленте и њихову афирмацију, а кроз индивидуализацију наставе о којој смо говорили;
- заштита од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања;
- благовремена и потпуна информација о питањима од значаја за његово школовање;
- информације о његовим правима и обавезама;
- учествовање у раду органа школе, у складу са овим и посебним законом;
- слобода удруживања у различите групе, клубове и организовање Ученичког парламента;
- подношење приговора и жалбе на оцену и на остваривање других права по основу образовања;
- покретање иницијативе за преиспитивање одговорности учесника у образовно-васпитном процесу уколико права из овог члана нису остварена;
- остваривање свих права детета и ученика, права на заштиту и на правично поступање школе према ученику и када повреди обавезу утврђену овим законом;
- право на стипендију, кредит, смештај и исхрану у дому ученика, у складу са посебним законом⁸.

⁸ Ова посебна права нису детаљно обрађена у овом водичу

Информисање ученика и родитеља

Основ остваривања свих права јесте благовремена и пуна информација о томе шта она тачно обухватају и како могу да се остваре. Због тога је једно од основних права да ученик добије ове информације о свим питањима од значаја за његово школовање. Обавеза информисања се односи на све сегменте процеса образовања - како на непосредно стицање знања, тако и на права и обавезе ученика у односу на друге учеснике у процесу образовања. Право на све информације имају и родитељи/старатељи ученика.

Ово право обухвата: благовремену и пуну информацију о томе на који начин ученик треба да се понаша у установи и које су последице ако понашање није у складу са овим правилима, шта се од њега очекује и на који начин се вреднује његов рад, коме може да се обрати када му је неопходна помоћ, како се покрећу поступци којима може да штити своја права, на који начин може да учествује у управљању установом, итд.

Важно је да знате да је ваше право да, када увидите да вам је потребна информација, ту информацију затражите од наставника, а ако вам је он не обезбеди, онда од секретаријата школе.

Правила понашања у установи (члан 43)

Школа је дужна да упозна све особе укључене у образовање – запослене, децу, родитеље/старатеље о правилима понашања на почетку сваке школске године.

Правила уређују начин опхођења и одевања у току боравка у установи, а који би требало да важе и ван ње. Она имају за циљ да се сви међусобно опходе са разумевањем, уважавањем и поштујући права других.

Правила су истовремено и права и обавезе – она вам говоре како треба да се понашате према другима и у односу на установу и то треба да поштујете, то је ваша обавеза. Уједно, она говоре и о томе како други треба да се понашају према вама - ваше је право да се они тако понашају према вама. Кршење правила од стране ученика

може бити санкционисано кроз дисциплински поступак. Кршење правила од стране запослених такође може бити санкционисано у одговарајућем поступку.

Права заштита података о личности на поверљивост, приватност⁹

Право података о личности је веома јасно заштићено законима, но овде желим да вам скренем пажњу и на право на поверљивост и право на приватност који такође могу бити угрожени у школском окружењу. У свакој школи прикупља се велики број података о ученицима, родитељима, старатељима, хранитељима и запосленима. Њихово прикупљање има у основи две сврхе – прва је праћење ситуације и напретка сваког појединачног ученика/запосленог, а друга је планирање активности, како у установи, тако и на нивоу општине и целог образовног система. **Подаци у бази података морају бити заштићени од неовлашћеног приступа и коришћења**, а о томе постоји посебан закон. Право на поверљивост, осим онемогућавања приступа подацима који се чувају, обухвата и непреношење информација од стране оних који су неке личне информације сазнали о вама да би на прави начин обавили свој посао – лекари, психолози, наставници, социјални радници, итд. **А то значи и да се разговор са вама обавља на начин који обезбеђује да друга (неовлашћена лица) нису присутна.** Важно је да знате да сви професионалци који у свом послу морају да сазнају податке о вама имају обавезу да их чувају, тј. ви у односу на њих имате право на поверљивост. И на крају, **право на приватност подразумева да нико нема право да без ваше сагласности и сагласности ваших родитеља преноси јавно податке о вама, било усмено и писмено, било путем аудио или видео-записа.**

⁹ Податак о личности је свака информација која се односи на физичко лице, без обзира на облик у коме је изражена и на носач информације (папир, трака, филм, електронски медиј и сл), по чијем налогу, у чије име, односно за чији рачун је информација похрањена, датум настанка информације, место похрањивања информације, начин сазнавања информације (непосредно, путем слушања, гледања и сл, односно посредно, путем увида у документ у којем је информација садржана и сл), или без обзира на друго својство информације.

Школа не сме да даје податке неовлашћеним лицима. Неовлашћена лица су сва она која немају никакве везе са образовањем одређеног ученика или заштитом његових права у другим системима и нису законом овлашћена да користе податке (члан 10д) Овлашћена лица из других система могу бити из полиције, правосуђа, система социјалне заштите, лекари, омбудсман, повереник за равноправност и сл. тела.

Новинари, друга деца, родитељи друге деце, наставници који нису укључени у образовање детета, не би требало да имају приступ подацима, као ни видео и аудио-записима.

У једном ширем погледу, и ученици и њихови родитељи требало би са пажњом да се опходе према ширењу информација и погрешних информација једних о другима, како непосредно, тако и путем телефона и интернета. **Важно је знати да свако има право на заштиту свог идентитета, података о личности и приватности, а свако нарушавање приватности може да буде санкционирано.** Право на приватност штити се посебним правилима у свим системима, а право на тајност података о личности је заштићено посебним законом – Закон о заштити података о личности¹⁰.

Кроз кривично-правни систем право се штити преко кривичних дела којим се санкционише кршење овог права. Свака сумња на кривично дело пријављује се тужилаштву и/или полицији. Свако лице старије од 16 година може самостално да поднесе кривичну пријаву тужилаштву. Ви не морате знати да ли је неко дело кривично. Када вам се учини да је нечијим поступком учењена велика штета или прети велика опасност за вас или некога у вашој околини, ви то можете пријавити полицији или тужилаштву. Уколико радња коју сте пријавили представља кривично дело, они ће поступати даље, а ако не постоји, одбациће кривичну пријаву.

Постоји и посебан орган за заштиту права на приватност односно података о личности – Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности.

А ако се претрпи штета, могуће је покренути и судски поступак за досуђивање накнаде за претрпљењу штету.

¹⁰ „Службени гласник РС“ број 97/2008, 10472009 –други закон, 68/2012 – Одлука УС, и 10772012.

Обезбеђивање једнакости – заштита од дискриминације

У образовању је важно обезбедити пуну заштиту од дискриминације и издвајања по основу пола, социјалне, културне, етничке, религијске или друге припадности, места боравка, односно пребивалишта, материјалног или здравственог стања, тешкоћа и сметњи у развоју и инвалидитета, као и по другим основама (члан 44). Ово се постиже на различите начине - кроз различите активности у образовном систему. А свако дискриминаторно понашање је најстроже забрањено и санкционисано па тако наставник који дискриминише ученика може остати без посла.

У установи су забрањене активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицања или неспречавања таквих активности, као и по другим људским правима.

Ако приметите или доживите таква понашања, добро је да их пријавите. Школа је дужна да поступа по пријавама које могу бити неформалне – изнете усмено наставнику, стручној служби школе и директору. Уколико је неопходно, пријаву можете (заједно са родитељима) поднети и директору школе у писаном облику. Школа је дужна да реагује, тј. предузме неке видљиве кораке ради заштите ученика, а које зависе од тежине и облика кршења. Резултат треба да буде престанак дискриминације. Ако реакција изостане, постоји могућност обраћања просветној инспекцији, а након тога и Поверенику за равноправност притужбом. Притужба је једноставне форме, а образац притужбе налази се на интернет страни Повереника.

Забрана насиља, злостављања и занемаривања

У установи је забрањен сваки облик насиља: физичко, психичко и социјално насиље; злостављање и занемаривање деце и ученика; физичко кажњавање и вређање личности, односно сексуална злоупотреба деце и ученика или запослених (члан. 45).

Свако насиље се најстроже санкционише, чак и када се појавило само једном између било која два субјекта, укључујући и родитеље/старатеље деце. Школе се одређеним насилним понашањима баве саме и самостално их сузбијају и кажњавају, а неке ситуације решавају у сарадњи са полицијом, лекарима, центром за социјални рад и правосуђем. **Установа је дужна да одмах поднесе пријаву надлежном органу ако се код детета или ученика примете последице насиља, злостављања или занемаривања, а које није претрпљено у школи.** Све активности су детаљно прописане у Правилнику о протоколу поступања у установи у одговору на насиље злостављање и занемаривање¹¹.

Важно је да знате да свака установа има **Тим за заштиту детета од насиља, злостављања и занемаривања** и дужна је да обавести ученике и њихове родитеље о томе ко чини Тим и како он ради. Уколико нисте упознати са радом Тима, можете затражити од психолога или педагога школе, да вас о томе детаљније обавесте. Свако понашање које сматрате насилним можете пријавити својим наставницима, дежурном наставнику, психологу, педагогу или директору писмено или усмено, сами или са родитељима/старатељима. Они су дужни да вас даље упуте у детаље поступка и помогну вам да се све одвија у вашем најбољем интересу.

¹¹ „Службени гласник РС“ бр 30/2010, „Службени гласник РС“ бр 30/2010

Учешће у одлучивању о правима ученика и животу школе

У основи постоје **два нивоа учешћа у одлучивању** у оквиру образовног система.

Први је **појединачни ниво** – када ученик учествује у доношењу одлука у вези са њим лично.

Други ниво је **групни ниво** – учешће у одлучивању кроз Ученички парламент или кроз организовање у друге врсте група које могу да се боре за неке своје групне интересе у школи. Почетак сваког смисленог учешћа је потпуна, разумљива и правовремена информација. То значи да право на учешће почиње од права на информацију.

Учешће у одлучивању на појединачном нивоу¹²

Нарочито је важно омогућити ученику да учествује у сваком доношењу одлуке која га се непосредно тиче.

У овом процесу постоји неколико правила. Вама је важно да знате да:

- **свако ко одлучује о вашим правима дужан је да вас укључи у то одлучивање** – да вам каже да је он тај ко одлучује, о чему одлучује, на основу чега одлучује, које информације му требају од вас, када ће донети одлуку, каква та одлука може бити и које могу бити њене последице; да ли ће звати родитеље, да ли нека друга особа у коју имате поверења може бити укључена;
- је дужан да пажљиво **саслуша ваше мишљење** о томе, и **да га узме у обзир**, а то значи да размисли о њему при доношењу одлуке;
- када донесе одлуку, да вам је образложи;
- уколико се одлучује о неком компликованом питању, **психолог и педагог школе могу бити укључени у тај процес** да би он био успешан, а то значи да би се ученику омогућило да учествује онако како је најбоље за њега;

¹² Начин на који орган (онај ко доноси одлуку) поступа када треба да укључи дете описан је чланом 65 Породичног закона, „Службени гласник РС“ бр 18/2005 и 72/2011

- када се одлучује о питањима која су компликована или од већег значаја, ученик има право да том разговору **присуствује пунолетна особа коју сам одреди** а у коју има поверења. То могу, али и не морају бити родитељи/старатељи.

Постоје нека питања где није сасвим очигледно да дете има право да учествује у одлучивању; **једно од њих је вредновање рада и постигнућа, одлучивање о оцени.** Због тога баш на овом примеру желимо да илуструјемо напред описана правила. Наставници одлучују о оцени, они су, дакле, надлежни за оцењивање. Они имају упутства како се оцењује. Али та упутства нису само за њих. Они су дужни (то најчешће чини одељењски старешина, а могу и наставници појединачно) да вас на вама разумљив начин **обавесте на који начин дају оцене** – шта треба да знате за коју оцену, на који начин можете да искажете своје знање, како можете да поправите оцену. Дајући вам ове информације, они вам омогућују да најпре донесете одлуку за коју оцену желите да учите, а потом и шта је потребно да урадите, колико труда да уложите да бисте ту оцену остварили. Кроз то ви њима посредно саопштавате своје мишљење о вашим постигнућима. Када вам дају оцену, они су **дужни да је јавно саопште**, бар кратко образложе и на тај начин вам омогуће, да, ако желите учинити додатни напор, да је поправите. Уколико наставник не образложи оцену, можете то затражити од њега, а ако он то ни тада не учини, ученик има право да поднесе приговор на оцену.

Учешће у одлучивању на групном нивоу

Увек када говорим о групном учешћу у доношењу одлука, говоримо уједно и о праву на удруживање и организовање. Свака група се обично оснива ради заступања интереса оних који су у њој јер као у причи о оцу, синовима и прућу – сноп прућа је јачи и чвршћи од прутева појединачно. Ученици се могу организовати кроз клубове, групе и сл, али основни облик групног учешћа је Ученички парламент који је обавезан облик организовања партиципације у свакој школи.

Ученички парламент (члан даје мишљење и предлоге стручним органима школе, Савету родитеља, Школском одбору и директору) о:

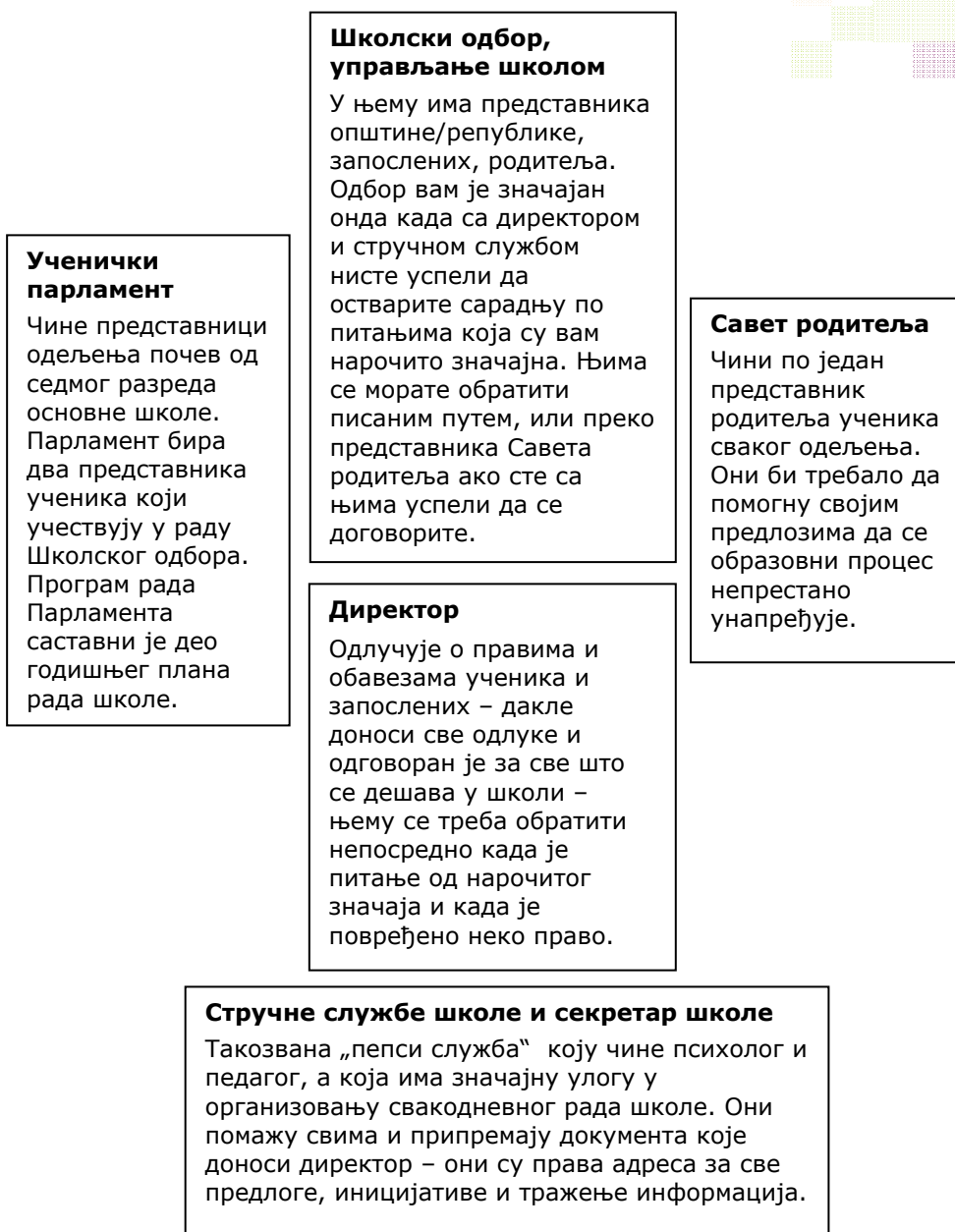
- правилима понашања у школи,
- мерама безбедности ученика,
- школском програму и годишњем плану рада,
- школском развојном плану,
- начину уређивања школског простора,
- избору учбеника,
- слободним и ваннаставним активностима,
- учешћу на спортским и другим такмичењима,
- организацији свих манифестација ученика у школи и ван ње,
- и другим питањима од значаја за њихово образовање.

Да бисте знали коме од наведених органа да се обратите, помоћи ће вам **схема управљања школом** у којој су наведена најважнија питања о којима свако од њих одлучује.

Исто као и код појединачног учешћа, и овде су други органи дужни да представницима Парламента, а код важних питања и непосредно свим ученицима, дају све неопходне информације, а потом да им дају времена да размисле и кажу им своје ставове.

Важно је да знате да кад год неко има обавезу да вас информише, ви имате право да од њега затражите све информације које сматрате важним. На овај начин ви учествујете у доношењу одлука и постајете делом одговорни и за њено спровођење. Исто тако, ваше је право да дате свој став у горе наведеним питањима и када га нико није формално затражио и, наравно, да захтевате да вам се одлука каже и образложи.

Схема управљања школом

Навешћемо на овом месту надлежност Савета родитеља, имајући у виду да би родитељи у великом броју ситуација требало да буду природни савезници деци у остваривању њихових права и интереса:

- предлага представнике родитеља деце, односно ученика у орган управљања;
- предлага свог представника у стручни актив за развојно планирање и у друге тимове установе;
- предлага мере за осигурање квалитета и унапређивање образовно-васпитног рада;
- учествује у поступку предлагања изборних предмета и у поступку избора уџбеника;
- разматра предлог програма образовања и васпитања, развојног плана, годишњег плана рада, извештаје о њиховом остваривању, вредновању и самовредновању;
- разматра намену коришћења средстава од донација и од проширене делатности установе;
- предлага органу управљања намену коришћења средстава остварених радом Ученичке задруге и прикупљених од родитеља;
- разматра и прати услове за рад установе, услове за одрастање и учење, безбедност и заштиту деце и ученика;
- учествује у поступку прописивања мера за обезбеђивање безбедности ученика у установи;
- даје сагласност на програм и организовање екскурзије, односно програме наставе у природи и разматра извештаје о њиховом остваривању;
- разматра и друга питања утврђена Статутом.

Пример учешћа у доношењу школског плана и годишњег плана рада

- Школски програм се доноси најкасније два месеца пре почетка школске године у којој ће почети његова примена, а установа је дужна да омогући да он буде доступан свима који су заинтересовани.
- На основу школског програма, школа сваке године доноси годишњи план рада најкасније до 15. септембра. Школски програм припремају стручни органи школе. Школа треба да затражи мишљење Савета родитеља и Ученичког парламента о школском програму. Оснивач школе (најчешће је то општина) даје сагласност на материјална средства која су потребна да се програм оствари.
- Ваше је право као ученика школе да имате могућност да се упознате са школским програмом, као и годишњим планом рада, а Ученички парламент треба о њему да да своје мишљење.
- Ради упознавања са школским програмом и годишњим планом рада као и другим документима о којима Ученички парламент даје мишљење, можете се обратити секретару школе или стручној служби, ако они не иницирају поступак давања мишљења.
- Од изузетног је значаја да, уколико желите да дајете мишљење то радите савесно и одговорно да бисте сваки следећи пут повећали вероватноћу да ће други учесници у одлучивању са пажњом и поверењем размотрити ваше предлоге и размишљања. Савесним и одговорним учешћем ви јачате свој утицај.

Одговорност установа за остваривање права ученика и поступци за остваривање и заштиту

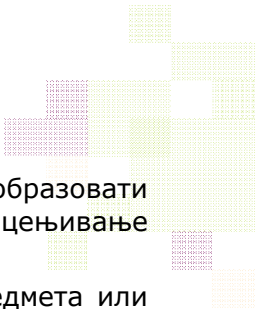
Без обзира на то о ком праву ученика се ради, установа је дужна да обезбеди све услове за остваривање ових права. Када ученик, родитељ, односно старатељ, сматрају да је дошло до повреде или непримереног понашања према детету, могу у року од 15 дана поднети пријаву директору. Директор такође има рок од 15 дана, да ову пријаву размотри уз учешће детета и родитеља и да донесе потребне одлуке и мере. Осим ове опште могућности, постоје и два конкретна поступка.

Важно је да знате да су родитељи/старатељи детета такозвани законски заступници детета у поступцима за заштиту његових права и интереса. Када су деца млађа од 14 година, родитељи их заступају у свим ситуацијама. Деца старија од 14 могу и сама да учествују у поступцима, у зависности од значаја поступка. У сваком случају, деца имају право да, ако желе, родитељи увек буду уз њих када се одлучује у неком поступку. Ако то није случај, постоји могућност да се предложи ономе ко води поступак (а то је директор или евентуално по његовом налогу неко друго лице у школи) да родитељи не присуствују, или да присуствује неко друго пунолетно лице у које дете има поверење. Ипак, коначна одлука је на ономе ко поступак води, а требало би да зависи од процене онога што је у дететовом најбољем интересу.

Приговор и жалба на оцену и испит

Како је начин на који се процењује и вреднује успех ученика оцена која се даје кроз испите и испитивање, предвиђено је једно посебно право и поступак у односу на оцену и испит – право подношења приговора или жалбе.

Приговор на оцену (из предмета или владања) се подноси **током школске године** у року од 3 дана од како је оцена саопштена. Да подсетимо, приговор се може поднети и ако дата оцена није образложена. Рок за одлучивање директора је 3 дана. Он одлуку доноси у сарадњи са стручном

службом и решењем може поништити оцену и образовати комисију за проверу знања, преглед или поновно оцењивање писменог или другог рада ученика.

Жалба на оцену и испит (члан 110) из предмета или владања подноси се на крају школске године на закључну оцену из предмета или владања, а рок је три дана од дана добијања ђачке књижице или сведочанства. Жалба на испит прописана посебним законом подноси се у року од 24 сата од саопштења оцене. Рок за одлучивање по жалби је 24 сата. Одлуком се може поништити испит и упутити ученик на поновно полагање испита. Испит се организује у року од три дана од дана подношења жалбе, одвија се пред комисијом, а оцена коју да комисија је коначна (не постоји могућност приговора, односно жалбе).

Захтев за заштиту права ученика (члан 111) - ученик, његов родитељ, односно старатељ, који сматра да су му повређена права утврђена овим или посебним законом, одлукама школе или тиме што је школа пропустила да донесе одлуку, има право да поднесе захтев за заштиту **права министарству**, у року од осам дана од дана сазнања за повреду својих права. Ако министарство сматра да одлуку треба преиспитати тј. отклонити повреду закона, упозориће школу да исправи неправилности. Министарство има рок од 8 дана за доношење одлуке. Упозорењем се одређује и рок за његово извршење. Ако школа не исправи грешку, Министарство ће одлучити о захтеву.

Друга два органа која вам стоје на располагању као гарант да вам права неће бити повређена су просветна инспекција и заштитник грађана.

Просветна инспекција је део министарства и она контролоше рад школа. Ова контрола се може покренути и по подношењу пријаве о неправилности од стране ученика или његових родитеља/старатеља. Прво се треба обратити општинској просветној инспекцији.

Свако ко мисли да је установа или министарство повредило његово право неправилним поступањем, може поднети притужбу **заштитнику грађана**, али тек пошто употреби редован пут заштите, тј. обрати се инспекцији и министарству

непосредно ако на то има право. Заштитник грађана је доступан телефоном и путем интернета, а постоји и посебна страна намењена деци на којој се могу добити све потребне информације и одговори на питања.

Обавезе и одговорности ученика

Често се може чути да права детета нису условљена обавезама које дете треба да испуни. То је апсолутно тачно. Да бисте имали право на образовање, не морате да испуњавате никакве обавезе – треба да будете дете и да имате најмање 6 и по година. Но, то не значи да у самом образовном систему не постоје обавезе и одговорности деце/ученика. Јако је важно да разумете да између ваших обавеза и права других постоји једна веза – у најкраћем, она се може описати овако – свако је дужан да поштује права других и права других су границе наших права. Тиме што поштујемо своје обавезе, ми поштујемо права других и олакшавамо њихово остваривање, а живот свима чинимо лепшим и лакшим. Исто као што ми очекујемо да други испуне своје обавезе и буду одговорни према нама – други очекују то исто од нас. Ако није тако, они се осећају изневереним, баш као и ми у сличним ситуацијама.

У остваривању својих права ученик не сме да угрожава друге у остваривању права.

Ученик има обавезу да:

- редовно похађа наставу и извршава школске обавезе;
- поштује школска правила, одлуке директора и органа школе;
- ради на усвајању знања, вештина и вредносних ставова прописаних школским програмом, прати сопствени напредак и извештава о томе наставнике и родитеље, односно старатеље;
- у поступку оцењивања покаже своје стварно знање без коришћења разних облика преписивања и других недозвољених облика помоћи;
- не омета извођење наставе и не напушта час без претходног одобрења наставника;

- поштује личност других ученика, наставника и осталих запослених у школи;
- чува имовину школе, чистоћу и естетски изглед школских просторија;
- стара се о очувању животне средине и понаша у складу са правилима еколошке етике (чл. 112).

Ученик, родитељ, односно старатељ ученика, дужан је да у року од осам дана правда изостанак ученика и доставља потпуне и тачне контакт информације.

Уколико прекршите своје обавезе, снесите одговорност за то (члан 113).

Када ученик учини **теже повреде** својих обавеза, односно **прекрши забрану дискриминације или насиља**, против њега се води васпитно-дисциплински поступак (члан 114).

Теже повреде обавеза ученика јесу:

- уништење, оштећење, скривање, изношење, преправка или дописивање података у евиденцији коју води школа или друга организација, односно орган;
- преправка или дописивање података у јавној исправи коју издаје школа или орган, односно исправи коју изда друга организација;
- уништење или крађа имовине школе, привредног друштва, предузетника, ученика или запосленог;
- подстрекавање, помагање, давање ученику и употреба алкохола, дувана, наркотичког средства или психоактивне супстанце;
- уношење у школу или другу организацију оружја или другог предмета којим може да угрози или повреди друго лице;
- свесно непридржавање правила и мера безбедности ученика;
- употреба мобилног телефона, електронског уређаја и другог средства у сврхе којима се угрожавају права других или у сврхе преваре у поступку оцењивања;

- неоправдано изостајање са наставе и других облика образовно-васпитног рада више од 25 часова у току школске године, од чега више од 15 часова након писменог обавештавања родитеља, односно старатеља од стране школе.

Током овог поступка морају се поштовати сва ваша права. Ученик, његови родитељи и старатељи морају бити саслушани, а могу дати и писану изјаву. Одлука се доноси у најбољем интересу ученика са идејом да се у што мањој мери ремети његов образовни процес и право на образовање.

Поступак покреће и води директор у року од 30 дана од дана учињене повреде. А то значи да, ако је неко према вама учинио нешто што спада у наведена кршења, треба у што краћем року да то саопштите директору.

Директор на крају доноси решење у којем, ако утврди да постоји одговорност, предвиђа и неку од мера које може да изрекне, а то су:

- за тежу повреду обавеза ученика или повреду забране дискриминације и насиља васпитно-дисциплинска мера - укор директора и укор Наставничког већа, а за ученика средње школе и искључење ученика из школе, односно школе са домом;
- за учињену повреду забране дискриминације и насиља, за ученике од петог до осмог разреда може се изрећи још и мера премештаја у другу основну школу на основу одлуке Наставничког већа, уз сагласност родитеља, односно старатеља и школе у коју прелази.

Ученик, његов родитељ, односно старатељ има право да поднесе жалбу Школском одбору на изречену васпитно-дисциплинску меру, у року од три дана од дана достављања решења.

Школски одбор решава по жалби у року од 15 дана од дана достављања. За то време неће се извршити мера из решења директора.

Против другостепеног решења (одлука Школског одбора) о

изреченој мери искључења ученика, он, његов родитељ, односно старатељ има право на судску заштиту у управном спору.

Мере које се изричу за **лакше повреде** изричу се без васпитно-дисциплинског поступка и могу бити васпитна мера - опомена, укор одељењског старешине или укор одељењског већа.

Важно је да знате да сваки акт - решење, одлука, мора да има такозвану поуку о правном леку – на њеном крају пише на који начин, коме и у ком року се можете обратити ради преиспитивања одлуке уколико њоме нисте задовољни.

За припрему текста коришћени су закони и подзаконски акти који уређују описана права:

Закон о основама система образовања и васпитања, „Службени гласник РС“ бр. 72/2009, 52/2011 и 55/2013

Закон о заштити података о личности „Службени гласник РС“ број 97/2008, 104/2009 – други закон, 68/2012 – Одлука УС, и 107/2012.

Закон о основном образовању и васпитању, „Службени гласник РС“ бр. 55/2013

Закон о средњем образовању и васпитању, „Службени гласник РС“ бр. 55/2013

Породични закон, „Службени гласник РС“ бр. 18/2005 и 72/2011

Правилник о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни програм, његову примену и вредновање, „Службени гласник РС“ бр. 76/2010

Правилник о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику, „Службени гласник РС“ бр. 63/2010

Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, „Службени гласник РС“ бр. 30/2010

